



בע"ה, ה' אדר תשע"ה  
24 בפברואר 2015  
תיק מס' 75023

## פסק הלכה

בעניין שבין

הנתבע - המלווה

התובע - הערב

### א. רקע

הנתבע הלווה לאחיו של התובע ולאביו כספים לפני למעלה מעשרים שנה. בשלב מסויים, נתן התובע ביד הנתבע צ'ק 'פתוח', כערובה להלוואה מסויימת. הצ'ק הוגש להוצל"פ בשנת 1996, על סכום של 204,000 ₪, ולא הוגשה התנגדות, אך הליכי ההוצל"פ לא מוצו. לפני מספר חודשים, חזר התובע לפעול לגביית החוב הרשום בהוצל"פ, כאשר הסכום כעת עומד על 1,000,000 ₪.

הויכוח בין הצדדים, כפי שנדון בפני הוא האם מבחינה הלכתית מוטלת על הנתבע חובה לברר את תביעתו מכוחה הוא מממש את הצ'ק בהוצל"פ בבית דין של תורה, או שהוא רשאי להסתמך על היתר פניה לערכאות שניתן לו זה מכבר, וכפי שיפורט להן. לצורך בירור הלכתי זה, הגיעו שני הצדדים מרצונם.

הובהר לצדדים שהדיון הוא הלכתי בלבד, וזאת לאור העובדה שהם לא חתמו על הסכם בורות. כמו כן, הובהר שבשלב זה הדיון לא יתייחס לגופו של סכסוך, אלא רק לשאלה ההלכתית האמורה.

לאור העובדה שמדובר בשאלה הלכתית שהבסיס לדיון בה הוא התנהגותו של הנתבע, נפתח בטענותיו.

### ב. טענות הנתבע

הנתבע טוען שהתובע ערב לו לסכומים אותם רשם על הצ'ק. הצ'ק ניתן בהתחלה כערובה עבור הלוואה של כ-12,000 \$ שנתן הנתבע לאחיו של הנתבע לצורך רכישת רכב. לאחר מכן, כאשר ביקש האח הלוואות נוספות, התקשרו הנתבע ואחי-התובע אל התובע ושאלו האם הוא מוכן להיות ערב גם על הלוואות נוספות, והוא הסכים. סך ההלוואות שאחי-התובע לווה מהנתבע על בסיס ערבות זו עמד על כ-80,000 \$. לאור העובדה שהאח לא פרע את חובו, הנתבע תבע את התובע ואביו בפני בית הדין – בית דין צדק לעדה החרדית הספרדית. הנתבע לא הגיע לבית הדין. בטו אלול תשנ"ה ניתן לתובע כתב סירוב, בו מפורש שהוא יכול לתבוע את הנתבעים בכל מקום שירצה.

רק לאחר מכן הגיש את הצ'ק להוצאה לפועל.



הוא רשם על הצ'ק את הסכומים שלפי חשבונו היה חייב התובע לו, כערב על ההלוואות שניתנו לאחיו.

הנתבע טוען שהוא רשאי לפעול לגביית ההמחאה והחוב בהוצל"פ, על פי כתב סירוב שניתן לו טרם הגיש את ההמחאה להוצל"פ.

לטענתו, קיים יסוד נוסף לכך שהתובע חייב לו באופן אישי. שכן, לאחר מספר שנים, הוא הלווה לאחי-התובע סכומים נוספים, ששימשו את האח להשבחה של קרקע שבעלות משותפת של התובע ושל אחיו. כך שהתובע גם נהנה מן הכסף שהוא השקיע.

### ג. טענות התובע

לטענת התובע, הצ'ק ניתן במקורו לתובע כערובה לחוב של אביו, שעמד על אלפי שקלים בודדים, פחות מעשרת אלפים ש"ח, ונועד לשמש כערובה במצב בו הצ'קים שנתן אביו יחזרו. בשלב מאוחר יותר, הוא הסכים שהצ'ק יהווה ערובה גם להלוואה שלקח אחיו, בשיעור של \$12,000. מעולם לא הסכים להיות ערב לכל סכום נוסף.

בתקופה שבה הוגש הצ'ק לראשונה להוצל"פ, פנה אל אחיו שיסדר את העניין, והליך הגביה כנגדו הפסיק. מעבר לכך, סמוך להלוואה, חלק מן הסכום נפרע. כיום הנתבע מנהל את התיק, וכבר פנה בבקשה למינוי כונס נכסים על ביתו של התובע.

בעניין כתב הסירוב שניתן כנגדו בשנת תשנ"ה, לטענתו, כלל לא קיבל את ההזמנה לדין, ולא ידע על כך שיצא כנגדו כתב סירוב.

התובע טוען שבאותה תקופה כבר לא גר בכתובת המצויינת על כתב הסירוב ככתובתו האישית. בנוסף, באותה תקופה שהה רבות בחו"ל.

בנוסף, לטענת התובע יש להעריך שהתביעה בעניינה התקבל כתב הסירוב וההיתר לפנות לערכאות אינה התביעה שהיוותה את הרקע לרישום הצ'ק ולהגשתו להוצל"פ. שכן שם הנתבעים הם אביו של התובע והתובע. בכל הנוגע לצ'ק, אין כל קשר לאביו של התובע, על כן נראה שאין קשר בין התביעות.

עוד טען ב"כ התובע, שכיוון שהסכום בצ'ק נרשם רק לאחר ההליך בפני בית הדין שנתן את ההיתר לפנות לערכאות, בוודאי שמעמד התביעה (שבגינה ניתן לנתבע היתר לפנות לערכאות) אינו יכול להיות כשל תביעה שטרית, אלא רק כתביעת ממון רגילה.

### ד. היתר פניה לערכאות – מהותו ועניינו

הלכה פשוטה היא, שאדם שתבע אחר בבית דין של תורה, והלה סירב יתיר בית הדין לתובע לתבוע את זכויותיו בכל ערכאה שהיא (שו"ע חו"מ סימן כו, ב).



סוגיה זו, על היבטים שונים שלה מפורטת בין היתר בנייר עמדה של מכון משפטי ארץ מחודש שבט תשע"ד – בנושא : היתר פניה לערכאות<sup>1</sup>. במהלך פסק ההלכה להלן, נפנה למסמך זה.

### ה. האם התביעה המקורית והיתר התייחס לתביעה דנן?

טען התובע, לאור העובדה שהנתבעים בפני בית הדין הם התובע ואביו, מסתבר שהתביעה באותו בית דין עסקה בעניין אחר, בו קשורים התובע ואביו, ולא בתביעת השטר. הנתבע טען לעומת זאת, שהוא תבע שתי תביעות את התובע ואת אביו ואת שניהם הזמין לבית הדין. כיוון ששניהם לא הגיעו, הוא קיבל היתר פניה כנגד שניהם.

בעניין זה הנטיה היא לקבל את גרסתו של הנתבע. אין חולק שהיתה מערכת יחסים בין הנתבע הן עם אחיו של הנתבע והן עם אביו. כפי שעולה מתוך הדברים, דווקא מן האח שלווה את הכספים, הכי קשה להיפרע. על כן, יתכן מאוד שהנתבע אכן תבע את האח – התובע דנן, ואת אביו על מנת להיפרע מהם את חובות אחי-התובע. כמו כן, כפי שטען התובע הצ'ק ניתן במקורו דווקא על חובות האב, כך שיתכן שזו הסיבה מחמתה הוזמן האב (אף שכיום הנתבע אינו זוכר שהצ'ק ניתן בעניין חוב האב). אין בדברים אלו משום הכרעה גמורה. עם זאת, הדבר אינו נצרך לאור העובדה שהכרעת הדין מסתמכת על שיקולים אחרים.

### א. טענת התובע שלא ידע על התביעה לדין תורה

התובע טוען שכלל לא ידע שהוזמן לדין תורה. בכתב הסירוב כתוב שהזמינו אותו כמה פעמים לבית הדין ולא באו. מהקשר הדברים נראה שההזמנה היתה על ידי שליחת מכתב, שכן בתוך הדברים נזכרו כתובתיהם של הנתבעים (התובע ודין ואביו).

בעניין דרך ההזמנה, ראו בנייר העמדה הנזכר – היתר פניה לערכאות, עמוד 5-7. נאמר בתמצית, שלמרות שלהוצאת ההיתר יתכן וניתן לסמוך על החזקה שהדואר הגיע ליעדו, כאשר טוען האדם שלא ידע כלל, יש לבחון את בדיעבד את תוקפו של ההיתר. אילו היה זה טעם יחיד, היה עלינו לבדוק האם באמת לא גר הנתבע בכתובת המצויינת בזמן הוצאת ההיתר. אך לאור הטעמים להלן, אני לא רואה מקום לעשות זאת. בכל אופן, חשוב לציין לנתבע שהוא אדם ירא שמיים – שאם אכן התובע לא גר בכתובת הנזכרת בכתב הסירוב, אין תוקף להיתר הפניה לערכאות.

### ב. הסתמכות על 'היתר פניה לערכאות', לגביה של סכום גבוה מהתביעה המקורית,

#### והדין בנדון דידן

אין ספק שהסכום הנתבע כיום, הוא גדול מהסכום הרשום על גבי ההמחאה (פי 5 לערך). יש לדון האם משניתן היתר פניה לערכאות, יש זכות הלכתית לגבות יותר מהחיוב על פי דין.

<sup>1</sup> המאמר נמצא ברשת האינטרנט בכתובת [http://www.dintora.org/files/ktav\\_siruv.pdf](http://www.dintora.org/files/ktav_siruv.pdf). נכתב על ידי הרב הלל גפן, עריכה הרב עדו רכניץ.



נחלקו הפוסקים, האם כאשר ניתן היתר פניה לערכאות, זכות התובע בערכאות לגבות אף יותר מאשר זכויותיו על פי דין תורה. לכאורה לדעת הסוברים שמותר לגבות יותר מדין תורה, כפי פסיקת בית המשפט, רשאי גם הנתבע דן לתבוע ולגבות סכומים גבוהים מאלו להם היה זכאי על פי דין תורה.

למעשה, נראה שבנדון דידן, אין בסיס להסתמכות על אותן שיטות, ונבאר את הדברים.

### 1. שיטת המהרש"ם

אבן יסוד לגישה על פיה ניתן לגבות סכומים שנפסקו בבית משפט, גם אם אין להם בסיס על פי דין תורה היא שיטת המהרש"ם. המהרש"ם דן בנתבע שהפסיד בתביעה בערכאות של גויים, ועתה מבקש לדון בדבר בדין תורה.

המהרש"ם (וכן שיטת התשב"ץ) טוען שגם נתבע שלא יזם את הדיון המשפטי, אך בסופו של דבר ניהל תהליך משפטי בערכאות ולא דרש לדון בדין תורה, הרי הוא כמי שקיבל על עצמו את הכרעת הערכאה בפניה הוא דן.

אין להסתמך על שיטת המהרש"ם בנדון דידן. שכן, בנדון דידן התובע, שהוא החייב בהליך הוצל"פ לא ניהל כל הליך בפני הוצל"פ. סמוך לפתיחת תיק הוצל"פ הוא פנה אל אחיו וכתוצאת מכך הנתבע – שהוא הנושה בהליך הוצל"פ – הפסיק את פעולות הגביה. אשר על כן, אין כל ביטוי שהתובע יקיבל על עצמו, את הכרעת הערכאות. בנוסף, המהרש"ם מסייג את היתרו, וז"ל:

אבל לענין הריבית שפסקו שם, ודאי אסור לו ליקח ריבית כמ"ש בזה בתשובה אחרת, וכן

מה שפוסקין בדיני אומות העולם בעד ביטול היום ודאי הוא שלא כדין.

רוב הסכום הנתבע כיום הוא תוצאה של חישובי ריבית, שהרי הסכום הראשוני על גבי הצ'ק הוא 204,000 ₪, וכיום התביעה בהוצל"פ עומדת על כמיליון ₪. על כן המהרש"ם לא יכול להוות בסיס לגביית סכומים אלו. להלן נדון בשיטות על פיהן ניתן לגבות גם ריביות בהוצל"פ, אך המהרש"ם עצמו לא יכול להוות ביסוס לתביעה זו.

### 2.1. שיטת החתם סופר וסברא שהפקר בית דין הפקר

החתם סופר (ח"מ סימן ג) כתב שטעם ההיתר, הוא שכאשר בית הדין מתיר פניה לערכאות, הרי זה כאילו הערכאות פועלים בשם בית הדין. על פי גישה זו, כתב הרב פנחס זעליג בלויא בקובץ בית הוראה הישר והטוב, חלק ה' עמוד רלו, שנראה שכיוון שפעולת הערכאות היא בשם בית הדין, נראה שכל מה שיפסקו, מותר לו ליטול.

שיטה נוספת היא, שיסוד ההיתר הוא הכלל של 'הפקר בית דין הפקר'. כך כתב באורח משפט סימן כו, (ולדבריו עולה כך מתשובת הרמ"א סימן קח; לא מצאתי את המקור לדברים). לפי גישה זו, בית הדין, בהיתרו, יכול להקפיע את רכושו של הסרבן אף מעבר לדין תורה.

הנתבע, בעל השטר, שדיבר בבית הדין בכנות, הסביר שבשנת תשנ"ה בפנייתו לבית הדין הוא כלל לא הגיש כתב תביעה מפורט. הוא רק כתב שיש לו תביעה כספית. מעבר לכך, הוא לא גיבש באופן



מדוייק את תביעתו הכספית כשהגיע לבית הדין. את הסכום הוא קבע ורשם על הצ'ק לאחר קבלת ההיתר.

לאור האמור, נראה שבנדון דידן, שני שיקולים הנזכרים אינם חלים, על מנת לזכות את הנתבע לפעול בהוצל"פ ללא בירור הלכתי.

ראשית, לא התנהל כל הליך משפטי בפני הוצאה לפועל, ולא היה כל דיון על גופו של חוב. החייב – התובע דידן – התרשל בעניין ולא הגיש בהוצל"פ התנגדות לביצוע השטר. הוא הסתמך כפי הנראה על כך שאחיו מסדר את הדברים. אכן – התיק הפסיק לפעול באופן אקטיבי. על סיטואציה כזו לא נכון לומר שפעולת הערכאות לגביה, ללא כל דיון משפטי היא פעולה בשם בית הדין – כפי טעמו של החתם סופר.

כאמור, הנתבע הוא זה שקבע את הסכום לרישום על השטר. תמוה לומר, שהפקר בית דין הפקר, יחול על כל סכום שהנתבע היה רושם על גבי השטר **לאחר מתן ההיתר**. וכי אילו היה רושם מליון ₪, או שני מליון ₪, גם היה זכאי על פי דין תורה לסכום זה, וכל זאת בשל היתר הפניה לערכאות שניתן בלי שנקבע כל סכום לתביעה?! שני השיקולים – הפקר בית דין הפקר ושהערכאות פועלים בשם בית הדין, מתייחסים למצב בו אכן מתקיים דיון בערכאות משפטיות כלשהן, כך שעדיין יש הגיון אנושי כלשהו בהכרעה המשפטית שנעשית בשם בית הדין. אך כאשר לא התקיימה כלל ביקורת משפטית על התביעה של התובע, לא מסתבר שבכגון זו אמרו שיכול לתבוע יותר מזכויותיו על פי דין. ובנדון דידן כאמור, יש לבדוק היטב את זכויותיו של הנתבע על פי דין.

ספק נוסף בכל הנוגע לזכויותיו של התובע על פי דין תורה, נוגע לעצם החיוב בערבות. מעבר להכחשה העובדתית – האם ערב התובע לחוב נוסף מעבר ל-\$12,000, טען הנתבע שבאותו מעמד, הסכים התובע להיות ערב עבור כל ההלוואות העתידיות שהוא ילווה לנתבע. בדיון התברר שמדובר על כמה הלוואות. על הנושא הזה נשאל הנתבע בבית הדין (פרוטוקול הדיון עמוד 6) האם בזמן שלטענתו הסכים התובע לערוב לחוב נוסף, היה ידוע לנתבע עצמו כמה כסף הוא מתכנן להלוות לאח:

נתבע: לא ידעתי, לא חשבתי שיגיע לכזה סכום.

דיין: האם אתה חושב שבהתחלה יחיאל ידע שהוא יהיה ערב על 80 א' ₪?

נתבע: הוא לא ידע.

דהיינו, לטענת הנתבע הוא קיבל מהתובע התחייבות להיות ערב לסכום לא ידוע, סכום שהיה אף מעבר לתכנון של המלווה. גם עניין זה זוקק בירור הלכתי.

**לסיכום: הנתבע מנהל תהליך בהוצל"פ, כאשר ברור שהסכום הנתבע גבוה לאין ערוך מהסכום המקורי שנרשם על הצ'ק, וכן שהסכום נרשם על הצ'ק לאחר מתן ההיתר. התובע כופר אף בעיקר חובו על הסכום המקורי, ולא התנהל כל תהליך משפטי, בדיון תורה או בערכאות שדן במחלוקת שבין הצדדים. לאור כל זאת, מן הבחינה ההלכתית יש לדון על הסכומים בדיון תורה.**





**ג. השבחת נכסי התובע**

הנתבע טען, שיש בסיס לתביעת התובע, לא רק מחמת ערבותו, אלא גם מחמת שכספים שהלווה לאחיו של התובע, שימשו להשבחת נכסי התובע. בלי להתייחס למחלוקת העובדתית בעניין, נאמר, שאין כל מחלוקת על כך שלגבי כספים אלו לא ניתן לנתבע היתר לפנות לערכאות, ועליו לדון עליהם בדין של תורה.

**ד. פסק ההלכה**

1. מן הבחינה ההלכתית, הנתבע אינו רשאי להסתמך על ההיתר שניתן לו בשנת תשנ"ה, לצורך גביית שטר החוב בהוצל"פ כיום, ואף לא לגביית חלקים ממנו. עליו לדון עם התובע בבית דין של תורה לגבי היקף ערבותו.

2. פסק ההלכה ניתן ביום שלישי, ה' באדר תשע"ה, 24 לפברואר 2015

---

הרב סיני לוי  
דיין